

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— Rendelet a gyakorlati tanárképzés ügyében. *Berzeviczy* miniszter gyors egymásutánban viszi döntés elé a legfontosabb kérdéseket, a melyeknek megoldását az általa jól ismert tanügyi közvélemény egyértelműen sürgeti. A népoktatás reformja után a középiskolai tanárok gyakorlati képzésének rendezésére tette rá a kezét azzal a rendeletével, a melyet f. évi okt. 7-én a Középiskolai Tanáregyesület elnökségéhez intézett, javaslatlételre szólítván föl ez ügyben az egyesületet. Egyetlen gyakorló gimnáziumunk állott eddig e cél szolgálatában, s kiváló erővel elévülhetetlen érdemeket szerzett ebben az irányban középiskolai oktatásunk fejlesztésében, de alig egy tizedrészét tanárjelöltjeinknek tudta gondjába venni, a túlnyomó többség vezetés és előkészítés nélkül ugrott bele a gyakorlatba, jóllehet törvény rendeli a gyakorlati évet. A káros állapot mentegetésére a tanárhiány okozta szükségét szokták fölhozni, de e mellett is mind untalan merültek föl javaslatok és sürgető fölszólalások a gyakorlat szervezésére. Állandó napi rendre azóta került s a tanári közvélemény fokozódó érdeklődése tárgyává azóta lett a dolog, a mióta *Csengeri János* 1897-ben s majd 1899-ben a kolozsvári tanári körben konkrét javaslatot tett, a melyben egy második gyakorló iskolának Kolozsvártt való föllállítását indítványozza. Ezzel szemben *Schneller István* ugyanott indítványozta, hogy a gyakorlati képzés ne külön gyakorló iskolákban történjék, hanem a meglevő középiskoláink közül bármelyikben, a melyet kiváló igazgatója és egyes kiváló szaktanárai arra alkalmassá tesznek, még pedig olyan számban, hogy az összes jelöltek részesülhessenek a gyakorlati képzésben. A Kolozsvári Kör *Schneller* javaslatát fogadta el s ebben az értelemben készítette el fölterjesztését 1903-ban. A tanáregyesület választmánya *Waldapfel János* előadása alapján lényegileg ugyanerre az álláspontra helyezkedett. A miniszteri rendelet is a *Schneller* indítványozta mód szerint kívánja szervezni a gyakorlatot, a mint következő szavai mutatják: «lehetségessé vált (t. i. a tanárhiány megszűnte után) a tanári gyakorlati évet kellő módon életbe léptetni, s tanulmányaikat végzett tanárjelölteket a gyakorlati tanítás megfigyelése és a módszer helyes kezelésének elsajátítása céljából érdemes. a tanítás és nevelés terén kiválóbb és tapasztalt tanár mellé kirendelni». Folyóiratunk olvasói előtt nem szükséges ez alkalommal bővebben ismertetni ez ügy előzményeit és a rendeletben elfogadott rendszert, mert az egész ügy

fejlődésének történetét a jelen évfolyamban közöltük,¹ a Schneller-féle tervezetet pedig részint magának Schnellernek előadásában,² részint a kolozsvári kör tárgyalásainak leírásában³ annak idején szintén közöltük.

*

— Az érettségi vizsgálat módosítása. Az Országos Közokt. Tanács elkészült javaslatával, a melylyel az érettségi vizsgálat új rendjét kívánja megállapítani. Az állandó bizottságtól is elfogadott javaslatot *Alexander Bernát*, *Fináczy Ernő* és *Heinrich Gusztáv* előadó tanácsosokból álló albizottság szerkesztette meg. A javaslatot értesülésünk szerint megküldötték a felekezeti főhatóságoknak és tanterületi főigazgatóknak, hogy az érdekelt köröknek alkalmuk legyen még egyszer hozzá szólni, mielőtt szabályzottá válnék. Ismertetését az alábbiakban közöljük.

A Közoktatási Tanács a miniszteri rendelet értelmében, amely az érettségi vizsgálat intézményének további fönmaradását föltételezi, egyedül a ma érvényes utasítások megjavítására, megváltoztatására, illetőleg pótlására szorítkozott. Elve a maga részéről is, hogy az érettségi vizsgálatot szükségesnek tartja; megszüntetését, vagy színvonalának leszállítását közművelődésünk jól fölfogott érdekéből ellenezni kénytelen. Ez az elv magyarázza a *Javaslat* minden új mozzanatát, s ezekben a régítől való eltéréseit.

A szabályzattervezet a gimnáziumi tanulót görögből és németből, a reáliskolait pedig franciából is szóbeli vizsgálatra állítja, de könnyít rajtuk azzal, hogy e tárgyakból az írásbelit végleg mellőzni kívánja. E szerint a gimnázium eddigi öt írásbelije helyett marad három: értekezés magyar nyelven egyedül a magyar irodalom köréből; fordítás latinból magyarra; végre egy algebrai és egy geometriai tételnek kidolgozása. A reáliskolában elmarad a fordítás magyarból franciára.

A magyar irodalmi föladat kitűzésének eddigi módját, mely szerint a tanuló a középiskolai tananyag három különböző köréből vett tételek közül szabadon választhat, — a bizottság célszerűtlennek tartva, javasolja, hogy az egységes megítélés s a szükséges összehasonlítás lehetősége okáért a tétel az összes tanulókra nézve egy és

¹ Magyar Pæd. 1904. évf. 3. és 4. sz. *Imre Sándor* «A középiskolai tanárok előkészítése a gyakorlatra.» (A kérdés múltja és mai állása.)

² Magyar Pæd. 1899. évf. 417—450. lap. *Schneller István* «A tanárképzésről».

³ Magyar Pæd. 1903. évf. 171—176. lap. *Sz. I.* «A gyakorlati tanárképzésről».

ugyanazon tanulmányi körből, és pedig a magyar irodalom köréből vétessék. Utját akarja állani annak az untalan ismétlődő gyakorlatnak, hogy a tanulók úgy a történeti, mint a természettudományi körből vett tételek kidolgozásában egyedül a tankönyv reprodukálására szorítkoznak. A reáliskolai német írásbeli: szabad dolgozat, melynek csak témáját jelöli ki az illetékes hatóság.

A írásbeli vizsgálatok egyforma jelentőségűek. Egy elégtelen — bármelyik tárgy legyen — senkit sem tarthat vissza a szóbelitől. Ettől a vizsgáló-bizottság csak akkor utasíthatja vissza a tanulót, ha mind a három, vagy két írásbelije elégtelen. A szóbelinek szokásos szigorítása érvényben marad.

A szóbeli érettségi vizsgálat tárgyai a gimnáziumban: 1. *A magyar nyelv és irodalom* s ebben a magyar irodalomnak és fejlődésének a tanterv olvasmányai alapján való ismerete s tájékozottság az esztétikai alapfogalmak körül. 2. *Latin nyelv és irodalom*. A latin nyelvnek oly fokú tudása, hogy a tanuló valamely iskolai auktornak nem olvasott részletét megértse és lefordítsa; az olvasmányokon alapuló tájékozottság a római nép állami, társadalmi és művelődési viszonyaiban. 3. *Görög nyelv és irodalom*. A tantervben megszabott görög írók valamely nem olvasott részletének megértése és lefordítása. Vagy *Görögpótló folyamton*; a tantervben megszabott görög írók tartalmi ismerete s tájékozottság a görög irodalom és művelődés főbb jelenségeiben. 4. *Német nyelv és irodalom*. Ebben az újabbkori német irodalom műveinek biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése. 5. *Magyarország története*, különös tekintettel az egyetemes történet megfelfő kapcsolataira s a földrajzra. 6. *Matematika*, a tantervben megszabott anyag összefüggő ismerete. 7. *Fizika*, a természettan körébe tartozó tüneményeknek és törvényeiknek ismerete. A reáliskola szóbeli érettségije a gimnáziumival ott, ahol a tárgyak közösek, teljesen meg egyezik, tudnillik a magyar, német, történet, matematika és fizika szaktárgyakban. Ezeken kívül szóbelije lesz a francia nyelv- és irodalomból, amely az újabb francia irodalomnak, a tantervben megszabott műveire vonatkozó biztos nyelvtani ismereten alapuló megértését puhatolja ki.

Ez általános részen kívül a javaslat kiterjed a vizsgálat módszerére s a vizsgálat befejezésekor szükséges bíráló eljárásra. Bizonyos mértékig valódi új szakasz ez, amelyet az évek hosszú során tapasztalt s helyesnek bizonyult helyi eljárás módok s a gyakorlati élettel együtt fejlődő tudományos célok sugallottak.

Ez új szakasz szerint a kérdéseket oly módon kell föltenni, hogy az adott feleletből megítélhető legyen, vajjon a tanuló az anyag fontosabb részeivel öntudatosan rendelkezik-e? Ennél fogva a vizsgálat

keretéből kirekesztendőek az aprólékos részletek, a lekszikális adatok, kevésbé fontos évszámok, ritkán előforduló tételek és szabályok.

A magyar nyelvi vizsgálaton a főszűly az irodalom közvetlen ismeretének kipuhatólására esik; a vizsgálatnak középpontja maga az irodalmi mű, ehhez kell fűződniök az esztétikai méltatásnak, az író egyénisége jellemzésének, a mű és írója irodalomtörténeti jelentősége föltűntetésének. A latin és görög szóbelin az auktor szövege a közép-pont; a modern nyelvekben, úgy mint a magyarban, az irodalmi mű s ebben az író és kora. A történeti vizsgálaton a tanuló két kérdést kap; egy összefoglalót, és egy szűkebb körűt, amelylyel egy kisebb körű eseménynek fontosságát méltassa. Matematikából és fizikából szintén két kérdést kell kapnia.

A kérdések írásba foglalása azért, hogy a tanulók tételeket huz-zanak, szigoruan tilos. Általában arra kell törekedni, hogy a vizsgálat menetén a kellő közvetlenség érvényesűljön, s belőle minden merev-ség kimaradjon. A Poroszországban divatos s itt-ott nálunk is ajánlott kompenzálást, mely szerint az esetleges elégtelent egy más tantárgy-ból érdemelt jeles vagy jó érdemjegy kiegyenlíti, a *Javaslat* ellenzi.

Az érdemjegyeket s az érettségi ismétlésére vonatkozó eddigi intézkedéseket a *Javaslat* változatlanul hagyja. E szerint a tel-jes ismétlés csak egy ízben engedhető meg. A díjakra vonatkozólag úgy intézkedik, hogy rendes tanulók érettségi díj fejében az eddigi tizenkét korona helyett huszonöt koronát fizessenek. Ismétlés esetén a díjakat újra kell fizetni. A vizsgálati díjakban az érettségin legtöbb munkát végző elnök is részesedjék.

★

— Szaktestűletek módosításai a népoktatási törvényjavas-lathoz. Az új törvényjavaslat első sorban a néptanítókat és a tanító-képző tanárokat érdekli. Mindkét részről a képviselőházhoz inté-zett emlékiratokban fejtették ki óhajtásaikat. A tanítók álláspontját a Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának *Verédy Károly dr.*, *Földes Géza*, *Gööz József dr.* és *Hajós Mihály*-tól szerkesztett emlé-kirat fejti ki.

A memorandum a törvényjavaslat szakaszainak rendjében sorra veszi a javaslat intézkedéseit. Elismeri az emlékirat, hogy a javaslat nagy haladást mutat abban, hogy a magyar nemzeti állam feltétlen elismerését hirdeti. A szabadelvűség szempontjából szintén szükséges-nek tartja, hogy a felekezetek is állíthassanak fel iskolákat, azt azon-ban ki kell kötni, hogy ezek az iskolák az állami iskoláknál alacso-nyabb nívón nem maradhatnak. Sűrgeti a memorandum, hogy állami és községi iskolákban semmi esetre se engedje meg a kormány, hogy

a vallástanítás nem magyar nyelven is történhessék. Az is veszedelmes, hogy az idegen nyelvű tanítást a javaslat a nem magyar ajkú tanulók bizonyos százalékához köti. Az iskola megmagyarosodása, mondja a memorandum, nem ettől, hanem egy-egy lelkes tanító, pap, vagy tanfelügyelő buzgalmától függ. Kiváncosnak mondja a memorandum, hogy a tanítóképzés csak állami lehessen, mert csak így lesz mindenki, aki magyar földön tanít, szívében és nyelvében magyarrá.

Azután bírálja a memorandum a tanítóképesítés reformját. Hibáztatja az emlékirat, hogy a felekezeti tanítóképzők vizsgálatain a kormány képviselőjét rendelkező jog nem illeti s csupán panaszt tehet, de ebben az esetben is panaszát a vádlott főhatóság vizsgálja meg. A memorandum szerint helytelen az is, hogy a felekezeti tanítóképzők mellett szervezett állami bizottságokban egyetlen tagot sem küldhet oda a miniszter a felekezettől függetlenül. Ilyen körülmények között a bizottságokban nagyon könnyen laikus emberek lehetnek túlnyomó számban.

Nem helyesli a memorandum a javaslatnak azt az intézkedését sem, hogy az iskolai könyveket, a melyek alapján a tanítóknak tanítania kell, a felekezeti főhatóság állapítja meg. Nem elégséges, hogy a miniszter a tanítás tervét bekérheti, de azután rendelkező jogot nem biztosít magának s az sem elég, hogy az iskolakönyveket meg-bíráltatja, de hazafias könyveket nem rendelhet. Furcsa intézkedés már magában az is, hogy a felekezeti hatóság állapítja meg, hogy az iskolában mily könyveket kell használni s mégis a tanítót büntetik, ha a kormány által tiltott könyveket, vagy eszközöket használ. Szükségesnek véli a memorandum, hogy a tisztán tanítói vétségekben tanítók ítélkezzenek. Ezzel a kérdéssel foglalkozott a VI. egyetemes tanítógyűlés is és egyhangu határozatával a tanítói kamara intézmény létesítését sürgette.

A nagy föladat mellett, a melyet az állam a tanítókra hárít, nem gondoskodik arról, hogy a tanító megérdemlett jutalmát is megkapja. Eddig a törvény szerint egy osztályba csak 60 tanuló járhatott. Most ezt a számot 80-ra emeli a javaslat. A tanító heti óraszámát 30-ról 36-ra emeli föl a javaslat. E terhes szolgálat mellett a javaslat mégis oly kis fizetést ad a tanítóknak, a minőt az állam csak a szolgáknak és altisztéknek ad. Hibáztatja a memorandum, hogy a tanítók esküjében más dolog is lehet, mint amit az eskümintá felsorol. Sürgeti a memorandum, hogy tanfelügyelő csak az lehessen, aki maga is gyakorlatot szerzett az iskolában.

Nagy sérelme a tanítóságnak a javaslat által megállapított 800 koronás és 1000 koronás fizetés, a melyet a memorandum szerint a magyar tanítóság közvéleménye a magyar kultúra legsötétebb folt-

jának tart. Fölszólalnak a javaslat megokolásának ama pontja ellen, a mely szerint a tanítóknak a VI. egyetemes gyűlésen megállapított fizetése nem méltányos. Végül előterjeszti a memorandum a tanítói fizetés dolgában a VI. egyetemes tanítógyűlés által elfogadott határozatokat. A memorandumot a következő lelkes fogadás fejezi be: Mi minden körülmények között igérjük, fogadjuk, hogy eme törvényjavaslat magasztos elveit bármi nehézséggel szemben megvalósítani és diadalra juttatni szent kötelességünknek ismerjük. Szeretettel, igaz hűséggel kívánunk az egységes magyar állam kiépítésének nagy munkájában lelkiismeretesen résztvenni.

A Tanítóképző Tanárok Országos Egyesületének emlékiratát Kovács János dr. elnök és Sztankó Béla főtitkár szerkesztették, s abból az egyes képviselők tájékoztatására rövid kivonatot készítettek, a melyikben tömören összefoglalják javaslataikat. Ez összefoglalást közöljük az alábbiakban.

«A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete a népoktatási törvényjavaslatot a *tanítóképzés és képesítés* tervbe vett reformja szempontjából örömmel üdvözlí s annak mielőbbi törvénynyé válását melegen óhajtja. Óhajtja ezt a javaslat irányzatáért, a melylyel a tanítóképzésbe fokozottab rendet hozni, színvonalát emelni és nemzeti tartalmát biztosítani törekszik. Bár ez utóbbi szempontból sajnálattal látja, hogy a nemzeti tartalom legfőbb biztosítékáig: a magyar nyelvű tanítóképzés általánosan kötelező elrendeléseig nem megy el a javaslat.

Ez üdvös törvényjavaslat minél tökéletesebbé tételét óhajtva, kötelességünknek tartjuk előterjeszteni azon módosításokat, a melyek egyesületünk megállapodásait fejezik ki, kérve azoknak elfogadását.

Egyesületünk álláspontja a törvényjavaslatétól két fontos elvi kérdésben tér el.

A) egyik a *tanítóképzés felügyeletének ügye*;

B) másik a *tanítóvizsgáló országos bizottságok szervezete*.

A) A felügyeletet a törvényjavaslat 85. §-a úgy kívánja megoldani, hogy «az összes tanító- és tanítónőképző-intézetek felett az állami felügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a királyi tanfelügyelők útján gyakorolja.» Ezzel szemben egyesületünknek javaslata az, hogy «a felügyeleti teendők ellátása végett az ország öt tankerületre osztatik; minden tankerület élén egy-egy tanítóképző-intézeti főigazgató áll.»

A vármegyei felügyeleti rendszer megváltoztatásával tehát egyesületünk a *kerületi szakfelügyelet* rendszerét javasolja.

B) A *tanító-képesítő vizsgáló bizottságokat* illetőleg a törvényjavaslat a 81. §-ban minden tanítóképző mellé tervez állami szak-

vizsgáló bizottságot; egyesületünknek álláspontja az, hogy a tanítóképesítő szakvizsgálatok megtartására külön országos bizottságok szerveztessenek.

★

A részletekben egyesületünk a következő módosításokat óhajtja s ajánlja:

64. §. A hitfelekezeti intézetekben a magyar nyelven tanítandó tárgyak közé a *neveléstani* tárgyak is beveendők, mint olyanok, melyek a tanítóképesítő szakvizsgálatnak tárgyai.

A 80. §-ra való vonatkozással a tanítóképesítő állami szakvizsgálaton a vizsgálat nyelvétül egyesületünk kizárólag csakis a magyar nyelvet véli megállapítandónak. Ennek szükségszerű folyamánya, hogy a szakvizsgálat minden tárgya magyar nyelven taníttassék.

65. §. Kézi könyvekül (tan- és vezérkönyvek, térképek) csakis a vall. és közokt. miniszter által engedélyezett művek legyenek használhatók.

67. §. Az igazgató munkakörének felsorolásánál a *g)* pontot, melynek értelmében az internatus vezetője és felelős gondozója csakis az igazgató lehet, mellőzendőnek véljük.

A köztartásnak egy állandóan alkalmazott tanár által való vezetését az áll. tanítóképzők *rendtartási szabályzata is megengedi.*

68. §. A tanítóképző intézetek tanári létszámának megállapításánál e §-nak oly szövegezését kérjük, hogy a segédtanárok jelenlegi nagy létszámából eredő bajok ne ismétlődhessenek. S minthogy a törvényjavaslatához csatolt indokolás szerint is «a pedagógiai szempontok s a tanári testület együtt működésének szükséges összhangja azt követelik, hogy a testület csupa rendes tanárokból legyen összeállítva»: félreérthetetlen kifejezését kérjük annak, hogy ott a minimumról van szó, hogy a «hét tanár közül legalább ötnék» kell rendes tanárnak lennie. Elhagyandó e mellől mint fölösleges: «kettő lehet segédtanár.»

70. §. A tanárok alkalmaztatásának kvalifikációs feltételei közül a *c)* és *d)* pontokat mellőzendőknek véljük.

A külön tanárképesítés elvének kimondásával megszűnt az oka annak, hogy a jelenlegi kényszer okozta helyzet fenntartassék. A tanári alkalmaztatás feltételeinek — a jövőre nézve s a külön képesítés szempontjából — tulságos kiterjesztése aggodalmas azon nagy különbözőségnél fogva is, mely a törvényjavaslatban felsorolt minősítések között fennáll.

72. §. A tanárok fegyelmi ügyeiben ítélni hivatott első fokú fegyelmi bizottság *elnökét és előadóját* illetőleg azt kérjük, hogy e tiszteket *bírók* lássák el; *másodfokú bíróságként* pedig (nem állami tanítóképző tanárokra nézve is) a közigazgatási bíróság jelöltséék meg.

77. §. Óhajtandónak tartjuk, hogy a tanképesítő alapvizsgálaton a kormányképviselő által észrevételezett, jegyzőkönyvbe vett s a miniszternek jelentett szabálytalanságok megvizsgálását a fentartó hatóság a minisztertől e célra kiküldött biztos közreműködésével végezze.

79. §. Annak, hogy alapvizsgálatról nyert s az állam hivatalos nyelvén kiadott bizonyítvány — a jelölt kívánatára — fordításban, az illető képző-intézet tannyelvén is mellékeltessek — a törvényjavaslatból törlését kérelmezzük.

A bizonyítványnak más nyelvre való lefordításáról az illető jelölt az iskolán kívül más hivatalos hatóság közbejöttével is gondoskodhatik.

80. §. A tanítóképesítő szakvizsgálat nyelvét illetőleg kérelmezzük, hogy az kizárólag magyar legyen.

Minthogy a tanképesítő szakvizsgálat *állami* vizsgálat, annak nyelve is csak az állam hivatalos nyelve lehet.

Végül kérelmezzük egy oly §. felvételét, melyben kimondassék, hogy mindazon hadkötelezettségi kedvezmények, melyek a katonai szolgálatra vonatkozó törvényekben az okleveles tanítókra nézve megadottak: az alapvizsgálatot letett jelöltekre nézve is legalább ideiglenesen kiterjesztessenek.

A törvényjavaslat 79. §-a szerint az alapvizsgálat elemi népiskolai tanítói állás ideiglenes betöltésére feljogosítani lesz hivatva s így méltányos, hogy ez a katonai kedvezményekre is jogosítsa, annyival inkább, mert a tanítói gyakorlati évek a hadkötelezettségi évek kezdetére fognak esni.»

*

— **Hazai szüneti tanfolyamok.** Évről-évre növekedik ezen hasznos intézmény úgy extensitásban, mint gyakorlati értékében. A közokt. kormány áldozatkészségét, a melylyel a tanfolyamokat különbség nélkül minden jellegű iskola tanárai számára rendezi, az előadó és hallgató tanárok olyan buzgalommal hálálják meg, a minőre alig találhatnánk példát más szolgálati ágakban. Az idei szünidő tanfolyamairól az alábbiakban számolunk be.

A tanítóképző tanárok f. évi tanfolyamának is *Pauer Imre dr.* volt a vezetője, a ki a *philosophia* és *paedagogia* kapcsolatos történelméből választotta előadása tárgyát. *Klupathy Jenő dr.* «Válogatott fejezetek a kísérleti fizikából, különös tekintettel a fényelektromos jelenségekre» címen tartotta előadását, *Kürschák József dr.* pedig «Részletek az egyenletek elméletéből és azok geometriai alkalmazásából» címen. A tanfolyam egyik hallgatója a következőkben jegyezte fel az előadások tárgyát.

Pauer előadása: A joniai iskola, Thales (a világ alapanyagának problémája), a Pythagoreusok (a világrend problémája, szám, harmonia), az eleáták (a lét egységessége), Herakleides (a létesülés, mozgás), Empedokles (a négy elem), az atomisták, Anaxagoras (nous). — A sophistika (a végigazságok megismerésének lehetetlensége), Sokrates (a megismerés genesise, a fogalom), Plato (idealismus, az örök eszmék világa, erkölcsi fölfogása, az elméleti pädagogia megalakulása a philosophia alapján), Aristoteles (energia, dynamis, entelekhia, fejlődés). — A hanyatlás időszaka, stoicismus (cynismus, apathia), epikureismus, a skepsis. — A scholastikusok philosophiája (nominalisták, realisták). — Renaissance, Bacon (perfecta és imperfecta inductio, realismus, empirismus, pädagogiai, ethikai és politikai következtetések), Hobbes (módszere, erkölcstana). — Az újabbkori philosophia, Descartes (idealismus, rationalismus, a substantia dualismusa), Spinoza (a substantia egysége). — Locke (nincs velünk született eszme, «Kísérlet» című műve), Hume, Berkeley. — Leibnitz, az angol moralisták, Kant (a tiszta ész kritikája), Comte.

Klupathy előadása: A gravitatio tér- és időbeli változásai (az Eötvös-féle kísérletek). — Öninductio, capacitás, változó áram szétágazó vezetőkben (impedantia), Tesla-féle kísérletek, a szikra oscillációja. — Elektromos hullámok, Herz-féle kísérletek, kohérer, resonantia, Marconi telegráfja. — A fény és villamosság közötti kapcsolat, Faraday kísérletei, hypothesisai, Maxwell elmélete. Kathod-, Röntgen-, Becquerel-sugarak, radio-activ anyagok. Az electronok «élettartama». A mennyire az idő rövidsége engedte, a hallgatók is részt vettek a laboratoriumban bemutatott kísérletek végrehajtásában.

Kürschák előadása: A complex számok elmélete s geometriai ábrázolása. A 2. fokú egyenletek elmélete, a gyökök szerkesztése. A tiszta n . fokú egyenletek elmélete. A szabályos sokszögek elmélete, a szabályos 17-szög szerkesztése. Általános 3. fokú egyenletek elmélete. Symmetrikus függvények, identikus, alternáló csoportok.

Az előadások tárgykörének megfelelően a tanfolyamon túlnyomóan a mennyiség-természettudományi szakok tanárai és tanárnői vettek részt mintegy 30-an, a kik közül 20-an részesültek a közökt. kormány részéről 100—100 K. segélyben.

A középiskolai tanárok szüneti tanfolyama az idén a rajztanítás szolgálatában állott. Célja volt az új tantervben és utasításokban előírt rajztanítás tanmenetét és módszerét úgy elméletben, mint gyakorlatban megismertetni. Mivel ehhez hozzátartozott a rajztanítás különböző módjainak és eredményeinek szemlélete a főváros különböző iskoláiban (elemi-, polgári-, középiskolákban, mindenféle szakiskolában), azért a tanfolyam már az iskolai év folyamán, június 13-án

megkezdődött és tartott július 5-ig. A tanfolyam vezetője *Nädler Róbert* festőművész volt, a rajztanárképző tanára; előadók: *Dörre Tivadar, Éber László dr., Györgyi Kálmán, Krisch Aladár, Lyka Károly*. Résztvett 32 középisk. rajztanár, a kik közül 13-nak adott az állam egyenként 100 K. utazási segélyt.

Június 13—25-ig a délelőtti iskolák látogatásával teltek el, azontul műgyűjtemények látogatása és előadások voltak a délelőtti programmon. Délután egy-egy előadás és mindennap 3—6 óra közt a rajztanmenet gyakorlati végigcsinálása, elkezdve a kézügyesítő és ecsetgyakorlatokon és végezve az aktrajzoláson.

A tanfolyam hallgatói emlékiratot intéztek a közökt. miniszterhez, a melyben az új módszer* mellett foglalnak állást és kérik annak általánosítását. Kérik a szabadkézi rajznak az iskolák minden fokán való kultiválását, a rajztanárjelölteknek a tanítás gyakorlatában való képzését, a szakfelügyeletet, a most tartott tanfolyam előadásainak illusztrált kiadását, s még több kívánságot fejeztek ki a rajztanárok helyzetére vonatkozólag.

A felső keresk. isk. tanároknak minden második évben megismétlődő tanfolyama az idén *Miskolcon* tartatott július 4—30. között. A tanfolyam vezetője most is *Schack Béla dr.* főigazgató volt. Előadók: a közgazdasági ismeretekre *Vadas József dr.*, jogi ismeretekre *Nagy Lajos dr.*, kereskedelmi levelezésre *Jónás János*, kereskedelmi földrajzra *Simonyi Jenő dr.* és *Péter János*. A rendes előadásokon kívül — ezen tanfolyam régi jó szokását követve — külön fölolvasásokat is tartottak részint a tanfolyam hallgatói, részint gyakorlati szakemberek. 22 ilyen külön előadás volt, a melyen a város érdeklődő közönsége is részt vett. Tanulmányi kirándulások a diósgyőri vasgyártelepre, a fabutorgyárba, az aggteleki barlangba stb. tették élvezetesebbé a tanfolyamot, a mely a tanulmányi cél mellett arra is törekszik mindig, hogy a tanárok között a kartársi együttérzést ápolja, és hogy érintkezéseket keressen a gyakorlat embereivel. A közökt. kormány 20 állami tanárnak adott egyenként 150 K. segélyt.

A polgáriskolai tanárok tanfolyama az idén is tanárképző intézetükben, a Pædagogiumban tartatott, *Kiss Aron dr.*-nak, az intézet igazgatójának vezetése alatt. A nyelv- és történettudományi szakok tanárai számára előadásokat tartottak *Gyulai Ágost dr.* «A magyar irodalomtörténet legújabb koráról», és *Lovcsányi Gyula* «Magyarország és a magyar nemzet művelődéstörténetéből», ez utóbbi kapcsolatban a fővárosi gyűjtemények és a közelebb fekvő vidéki emlékek

* Az amerikaiak nevezett módszer, melynek lényege a természet után való rajzolás és festés.

tanulmányozásával. A mennyiség-természettudományi szakcsoportok előadói voltak: *Koch Ferencz dr.* «Előadási kísérletek a kémia és ásványtan köréből», és *Várgel Jenő dr.*, biológiai tárgyak gyűjtése és praeparálása. Ez a csoport kisebb gyűjtő kirándulásokat tett a főváros közelében és egy nagyobb gyűjtő kirándulást a Balatonra és a Quarnerora. A gyűjtött ásványokat és állatokat a hallgatók maguk határozták meg, maguk praeparálták, és a tanfolyam végén mindenik hallgató egy-egy csinos, maga készítette gyűjteményt vitt magával iskolája számára. A közokt. kormány 20 állami tanárnak adott egyenként 100 K. segélyt. A résztvevők száma 50 volt.

A népiskolai tanítók szüneti tanfolyama az idén extensiválásában a tavalyinak kétszeresére növekedett, a mennyiben 8 tanítóképző intézetben rendeztetett tanfolyam: *Budapestben, Baján, Pápán, Modorban, Déván és Mármaros-Szigeten* férfiak számára, *Kolozsvártt és Szabadkán* nők számára. Ezen tanfolyamok tárgyai a múlt évben kiadott rendelettel állandóan meg vannak állapítva: pädagogia, magyar irodalom, magyar történet és földrajz, gyakorlati tanítás. Ezekhez az idén még 18 órai fizika is járult, főképp az újabban fölfedezett jelenségek kísérleti bemutatása. Mindegyik tanfolyamra 50 hallgató vétetett föl. Utiköltségét mindeniknek a közokt. kormány fedezte; ezenkívül 30-nak ingyenes ellátást, a többi 20-nak 20 K. kedvezményes ellátást engedélyezett. A tanfolyamok július 11-től kezdve 3 hétig tartottak.

*

— A genfi szüneti tanfolyam 1904-ben. A genfi egyetem kapui ez évben tizenkettedszer nyíltak meg a francia nyelvi szüneti tanfolyam látogatói előtt. Bouvier Bernát egyetemi tanár szervezte és vezette a hat hetes tanfolyamot (július 16-tól augusztus 28-ig). Munkatársai a régiek, csupán Dubois Gyula tanár volt új tanerő, a ki Zbinden Lajost pótolta. A genfi tanfolyan az egyetemmel kapcsolatban van, de célja nem kizárólag tudományos mint a Németországban szervezett tanfolyamoké.¹ Az irodalmi és nyelvi ismeretek gyarapításán kívül főképp a francia nyelv tanításával foglalkozó külföldiek nyelvkészségének fejlesztésére szolgál. Nemzeti eszme ápolását, propagálását sem rejti magában mint az Alliance française párisi tanfolyama,² mert politikailag különálló nép nyelvét terjeszti. Általános

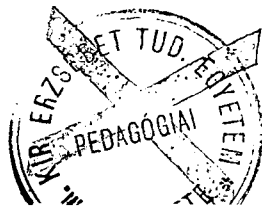
¹ V. ö. Kardos Albert: A jeni szüneti tanfolyamok. Magy. Pæd. 1896. évf. 273—281. l.

² V. ö. Heller Bernát: Külföldiek részére szervezett nyári előadások Párisban. Magy. Pæd. 1896. évf. 540—551. l.

kulturalis és pädagogiai cél szolgálatában áll, tanárai ennek tudatában fejtik ki évről-évre szaporodó hallgatóságuk előtt tevékenységüket.

Az előadók és a tárgyak nem nyújtottak oly gazdag változatosságot mint a párisi tanfolyamon. De a dilettantizmus sem veszélyeztette a kitűzött célt, mint pl. a grenoble-i tanfolyamon idei újjászervezése előtt. Az előadásokra való tekintettel a hallgatóság három nagy csoportra volt osztva; mindegyik csoport ugyanazokat az előadásokat hallgathatta más és más órában. Az irodalmi előadásokat Bouvier Bernát tanár tartotta a klasszikus iskola költészettanáról Boileau nyomán (6 óra) és az 1850-től 1890-ig terjedő korszak költőiről (6 óra). Ezeket kiegészítette a XIX. század regényíróiból vett szemelvények elemző olvastatása (6 óra). A nyelvészet körébe tartozott az irodalmi nyelvről a XIX. században (Mercier tanár), a francia stílusról gyakorlati és elméleti szempontból (Balty tanár), a francia kiejtésről és előadásról (Thudichum tanár) tartott előadások sora, az első kettő 6—6, az utóbbi 12 órában, valamint stilisztikai gyakorlatok, németek, angolok, oroszok és olaszok számára szintén 12 órában. Ezekhez, a hallgatók nagy többségének hivatására való tekintettel, pädagogiai előadások járultak. Dubois tanár a francia pädagogia mult századi történetéről szólt (12 óra). A francia közoktatás átalakulása és válsága minden ország pädagogusait érdekelhetik. Az előadó azonban csak szűk körre szorítkozott és inkább a francia Svájce néhány pädagogusának eszméit ismertette, sőt ezek közül is főképe a papi pályán működött nevelőket választotta. Girard pater a nyelvtanítást, Vinet az irodalmi oktatást, Pécaut a tanítóképzést használta fel a keresztyén erkölcsi nevelés céljaira, Pape-Carpantier asszony pedig a kisednevelést reformálta. Csupán Spencer pädagogiájával kapcsolatban került szóba az újabb francia reformmozgalom és hogy mily hatással voltak Herbert Spencer eszméi annak felkeltésére. Az előadást követő vitaórák egy-egy általános érdekű kérdést vagy az ismertetett egyéniséghez fűződő eszmét tárgyaltak részletesebben. A gyakorlati lélektan és neveléstan órái (Mercier tanár 6 órában) a tárgyi érdeken kívül a hallgatók francia nyelvi előadóképességét igyekeztek fejleszteni. Az egyetemi rendes seminariumi gyakorlatoknak feleltek meg, de a nyelvbéli készségnek sok hallgatónál tapasztalható hiánya a megvitatást nehézkessé, lanyhává tette. Általában véve a pädagogiai előadások is csupán a nyelvismeret gyarapítására szolgáltak, távolról se közelítették meg a jenai tanfolyam e tárgyú előadásainak színvonalát.*

* V. ö. Dr. Weszely Ö.: A pädagogiai cursus (Jenában). Magyar. Päd. 1896. évf. 282—5. l.

Francia intézmények, művészetek története hiányzott az előadások köréből. Nehány rendkívüli előadás se pótolta a hiányt. A drámai gyakorlatokra és énekekre szentelt órák ügyességek elsajátítására szolgáltak. Igen szerencsés gondolat volt a társalgási csoportok alakítása, melyeken belül arra hivatott egyén vezetése alatt 10—12 hallgató hetenként kétszer találkozott és múzeumokat, iskolákat látogatott vagy kirándulásokat tett. A különböző nemzetek képviselői ily alkalommal ismerhették meg egymást, szerezhettek közvetlen értesülést az illető ország tanügyéről, kulturájáról. Túlnyomó többségben a németek voltak, de Európa csaknem minden országából voltak hallgatók. Németországból 102, Oroszországból 37, Ausztriából 27, Olaszországból 15, Svájból 12, az Egyesült-Államokból 8, Magyarországból 7, Angliából 7, Svédországból 2, Bulgáriából 2, Romániából 1, Hollandiából 1, Törökországból 1, összesen 222 hallgató iratkozott be a tanfolyamra, a kiknek fele nő volt. Hetenkint egy társas kirándulás egyesítette az egész hallgatóságot és a tanári kart. Ezek megismertették Genf környékének irodalmi és történelmi nevezetességű pontjaival (Ferney, Coppet, Chillon) és egy két napos kirándulás elvezetett Chamounix természeti szépségekben gazdag völgyébe. A genfi tanfolyam látogatottságát nem csekély mértékben e kirándulásoknak köszönheti. A ki az előadások színvonaláról nem táplál vérmes reményeket, a ki szereti a természetet, a ki idegen nemzetek megismerésétől nem félti hazafiságát: az megleléssel hagyhatta el Genfet és alkalom adtán oda visszatér!

Karl Lajos.

★

— A német szellem befolyása Franciaországban minden téren, de különösen a tudományos és tanügyi téren szembeszökő. A mély elkeseredés, melyet a nagy nemzeti csapás minden francia ember szívében keltett, nem akadályozhatta meg azt, hogy a német tudomány, a német módszer, a német iskola hatása ellenállhatatlan erővel be ne nyomúljon a francia földre. Ezt a gondolkodó francziák maguk elismerik. A ki körültekint a mai francia philologia területén, mindenütt találkozik a német kutató philologiai módszer jeleivel, melyek teljesen elütnek a régi iskola irányától. Érezhető e befolyás a történeti tudomány terén is; érezhető a philosophiai, különösen pszichologiai vizsgálódások ágazataiban is. Maga az egyetem szervezete külsőleg is kezd a német typus felé közeledni; a Napoléon-féle Université megalkotásakor széjjel szakadt facultások ma már Universitások kötelékében egyesültek, a mivel tulajdonképen csak a nagy francia forradalom előtti régi hagyományaikat újítják el. A baccalaureatus, mint főiskolai felvételi vizsgálat (vagyis alap-

vető egyetemi gradus) híveinek száma mindinkább fogy: már az 1889-iki párisi tanügyi kongresszuson tisztán látható volt a német érettségi vizsgálat típusa iránt való hajlandóság. Mindenki érzi, hogy a baccalaureatus jelen alakjában nem komoly dolog, s a ki valaha látott ily vizsgálatot, nem csodálkozhatik ez intézmény tekintélyének csökkenésén. Az irigység egy nemével tekintenek elfogulatlanabb tanférfiak a német középiskolára, melyben nemcsak tanítanak, hanem nevelnek is (a francia középiskola tanára jobbára csak tanít, a nevelést elvégzi a maitre répétiteur), s a nagy francia városokban egymás után nyílnak meg az externatusok s mind nagyobb tért hódít az «Externat surveillé» (vagyis az a rendszer, hogy a tanulók reggeltől déleltig az iskolában vannak, de másnap reggelig otthon a családban időznek) jeléül annak, hogy a régi internatusi nevelésbe vetett bizodalom megrendült. Még apró dolgokban is emlegetik követendő példaként a német iskola rendszerét. Majd a német középiskolák nyomtatott évvégi értesítőjét dicsérik, s az eddigi Palmarés-t valami hasonlóval akarják helyettesíteni; majd a német osztályfőnöki rendszert emlegetik; majd a német iskolai ünnepeket mutatják be rokonszenvesen. Mindazonáltal nem mondhatni, hogy elszietve utánognának, s ne volnának tekintettel saját oktatásügyüknek szerves történeti fejlődésére, tisztos hagyományaira, meggyökerezett szellemére. A francia oktatásügyet — nem tekintve az iskola politikumába vágó kérdéseket — mindenkor a szerves fejlesztés gondolata jellemezte; s ha néha-néha e hosszú történeti folyamatban a radikalizmus ütötte is fel a fejét, néhány év múlva csakhamar visszaigazodott a fejlődés árja a megszokott mederbe. Így volt az ötvenes évek hirhedt bifurcatiójával; s aligha így nem lesz a legújabb tantervekkel.

(f.)

★

— **Kereskedelmi szakoktatásunk új ágazata.** Szuppán Vilmos kereskedelmi szakoktatásunk reformjáról adott véleményében * javasolta, hogy főleg a már alkalmazásban levő kereskedők részére olyan speciális tanfolyamok rendeztessenek, a melyek a kereskedelmi ismereteknek egy-egy külön ágát tárgyalják. Ezek helyéül a kereskedelmi főiskolákat ajánlja, hogy a hallgatóknak alkalmuk nyíljon egyuttal általános közgazdasági és jogi ismereteiket is kiegészíteni, s viszont a főiskola rendes hallgatói is haszonnal vehetnének részt ezeken a specialis tanfolyamokon. A terv hamar megvalósult, a mennyiben a folyó félévben a Szuppán igazgatása alatt álló budapesti keresk. fő-

* Ismertetését l. M. Pæd. I. évi 4. sz. 244. lapján.

iskolán megnyílt az első különleges tanfolyam, a melynek tárgya a fakereskedés. A tanfolyamra úgy rendes főiskolai hallgatók, valamint alkalmazásban levő kereskedelmi tisztviselők is iratkoztak be. A tanfolyam iránt élénk érdeklődést tanúsít a Fakereskedők és Faiparosok Orsz. Egyesülete is, a mely anyagi és erkölcsi támogatásával tevékenyen közrehatott a tanfolyam létrejövetelére.

★

— Az egyhuzamban való tanításról az elemi iskolákban. Dr. Juba úrnak a mult füzetben megjelent cikkére zárósó címén a következó tárgyi megjegyzéseket óhajtom tenni: 1. Az Amerikára való hivatkozás nem állhat meg; a helyszinén nyert benyomások és felvilágosítások újból mutatják, mily óvatosan kell lenni, ha saját álláspontunk támogatására idegen államok intézményeire hivatkozunk s azokat a helyi viszonyok keretéből kiragadjuk, a helyett, hogy ezen milieun belül ítélnék meg. A nagy városokban az amerikai üzletember, hivatalnok stb. reggel megy el hazulról s $1\frac{1}{2}$ 9 vagy 9-től kezdve d. u. 5 vagy $1\frac{1}{2}$ 6-ig dolgozik, délben rövid szünetet tartva a *quick lunch*-ra. Annyi ideje nincsen, hogy délben haza menjen, mert a nagy távolságok miatt még villamoson is $1\frac{1}{2}$ —2 órát venne igénybe. Amott tehát az iskola csak az életviszonyokhoz alkalmazkodott, még a vidéken is, ahol társaskocsikon szállítják a környékbeli ifjúságot a régi és kicsiny falusi iskolák helyébe emelt nagy és modern kerületi központi iskolába. De még tovább megyek: *Duo si faciunt idem, non est idem* — kérdem, vajjon valóban egyhuzamban való tanítás folyik-e az amerikai iskolákban? s képzelhető-e, hogy ez a praktikus s az ifjúság testi nevelésére és egészségügyére akkora súlyt vetó nép egy visszás vagy legalább is kétes-értékű tanítási rendszerhez folyamodjék? Álljon itt a legújabb hivatalos válasz:★ «Az elemi iskolákban a napi tanítási órák száma 5—6, még pedig 3 délelött 9—12-ig, és 2 délután egy közbeeső 1—2 órai reggeli (*luncheon*) szünettel. A középiskolákban a tanítási órák, jóllehet nagyjában ugyanolyan tartamuak, egyfolytában következnek egy rövid közbeeső déli szünettel a *lunch*-ra. Ezt a beosztást nem helyeslik ugyan az orvosi körök, melyek egy hosszú déli szünetet mondanak kívánatosnak, de azért az számos községre rá van erőszakolva, mert ott, ahol csupán egyetlen felső népiskola van, egy egész nagy városban csakis így lehet az összes tanulók igényeit kielégíteni, akiknek otthona sokszor 1, 2, sőt 3 mértföldnyire esik az isko-

★ A washingtoni Bureau of Education a jövő évben esedékes Jelentését 1903-tól a szakférfiak részére már most hozzáférhetővé tette. — Lásd *Advance Sheets*, chapter VII, p. 353.

lától.» Ha ehhez még hozzáteszem, hogy ottan a tanítási óra a *recitation*», rendszerint csak 30 perc, sőt az alsó osztályokban 15, 20 és 25 perc,* akkor talán eleget mondtam arra nézve, hogy az amerikai példa épen nem szól az egyhuzamban való tanítás mellett. — «Ugyan hogyan bírják ki Önök az 5—6 órai folytonos szellemi munkát az iskolában?» kérdeztem eleinte s európai felfogással egy amerikai mérnöktől. «Dehogy bírjuk ki, felelte mosolyogva; a *college*-ekben a választó, azaz fakultatív (*elective*) rendszer dívik s mindenki úgy állítja össze órarendjét, hogy délelőtt 2—3, délután 1—2 óránál többje ne legyen; közben tanul, dolgozik avagy, ha nem lakik messze, még haza is mehet ebédelni.

2. Statisztikai adatok dolgában is tanulhatunk Amerikától, melynek világhírű *Bureau of Education*-je e tekintetben csakis ezernyi adattal dolgozik. Magam is azt tartom, hogy egy iskolának s még hozzá magán intézetnek 141 adata bizony vajmi törekény következtetésekre vezethet s eligazodásra épenséggel nem alkalmas.

Abban ellenben teljesen egyetértek Juba dr. úrral, hogy a többség számára a ketté osztott tanítást a mai formájában tartsuk fenn. Így azután a visszareformálás is könnyebb lesz.

kf.

★

— Nemzetközi levelezési iskolák. Az amerikai kulturának egyik nálunk kevésbé ismert eredeti terméke s egyúttal a st.-louisi kiállításnak érdekes látványossága az *International Correspondence School*, melyet Th. I. Forster alapított 1891-ben. Míg nálunk főleg a nyelveknek tanulását ismerik levelező-leckék útján (Langenscheidt, Roder), addig odaát az utolsó 12 év alatt egy óriási vállalat fejlődött, mely csaknem az összes elméleti és gyakorlati ismeretágaknak levelezés útján való tanításával foglalkozik. A vállalat nagyságáról, melynek székhelye Scranton-ban, Pennsylvania államban van, fogalmat adnak a következő adatok: az igazgatóság, tanítás és nyomda céljaira szolgáló három épület közel 3 hektárnyi területet foglal el és $1\frac{1}{2}$ millió dollárnál többbe került; a feldolgozott tantárgyak száma 27, az iskoláké 30, a tanfolyamoké 170, a hivatalnokoké 2650, a kiadványok: oktató-levelek, tankönyvek és szótárak száma 1141, összesen 74,472 lappal és sok ezernyi illusztrációval; a kiképzést nyert férfiak és nők száma 650,000; az egész vállalatba közel 5 millió dollár van befektetve stb. Az eljárás röviden abból áll, hogy a növendéknek megküldik a két első «levelet» kellő tanítási utasítással; az első levélnek elvégzése után a növendék nyomtatott kérdőíven számol be tartal-

* Lásd: *Elementary Education* by W. T. Harris, p. 9. 32.

máról, melyet a központnak küld vissza, ahol azt külön «specialisták» felülvizsgálják, mialatt^o6 megkezdí a 2. levelet. Ha ennek az írásbeli vizsgálatnak eredménye kielégítı, annak javításával együtt megküldik a tanulónak a 3. levelet; ha nem, úgy a javításon kívül külön magyarázatot és újabb kérdıívet kap, s í. t. Minthogy ez a vállalat felnıttekkel s tegyük hozzá amerikaiakkal foglalkozik, akik tudják, hogy miért tanulnak s akarnak is, az eredményt koncedálni kell. E mellett szól még az is, hogy a vállalat folyton nő és újabb disciplinákkal egészíti ki magát. Így 1898-ban mozgó tanfolyamot nyitott a vasúti alkalmazottak továbbképzésére, melyre 132 vasúti társaság szerzıdött 35,000 emberrel. Tantermekül 20 külön e célra épült s különbözı pályákon járó vasúti kocsik szolgálnak: a legújabb tanszerteknikával fészerezelt mozgó-iskolák ezek. Legújabban az elektrotechnika, telefónia, automobilizmus és modern nyelvtanítás (francia, német, spanyol) szolgálatába szegıdött. Utóbbira a tökéletesített Edison-féle fonográf szolgál, melybıl mindegyik hallgató kölcsönként kap egyet. A nyomtatott nyelvtan egyes leckéinek szövege mintakiejtéssel a lemezeken is meg van örökítve, melyeket a tanuló akár százszor is «muzsikálathat» magának. Az írásbeli dolgozatok helyét a kérdésekre adott feleletek foglalják el, melyeket a tanuló egy üres lemezre «lehel», hogy azután ellenırzés és javítás végett a központnak beküldje. Mellesleg jegyzem meg, hogy ezt a módszert magam ajánlottam régebben. (Lásd: «Ein neues Hilfsmittel für den Unterricht in den modernen Sprachen» címő értekezésemet a «Die neueren Sprachen» címő folyóirat 1899. évfolyamában: 504—510. lap.) Az a próbalecke, melyet tiszteletemre a helyszinén rendeztek, nem elégtette ki várakozásaimat: a tömegtanításra szolgáló fonográfból egy nagy fali táblára nyomtatott francia társalgási lecke ömlött ki, igazi párisi kiejtéssel ugyan, de olyan zavaró mellékhangoktól kísérve, melyek a kezdıt megtéveszthetik. A készülék tehát még tovább tökéletesítendı, hogy a modern nyelvtanítás kényes igényeinek megfeleljen; más irányban azonban, például a tornatanításban a felette fárasztó vezénylés pótlására kitünıen beválnék. — Mindez, így olvasva — megengedem — a valószínőtlenység látszatával bír, hogy más erısebb s nálunk fıleg amerikai dolgokra szívesen használt jelzıvel ne éljek, de az érdekes és részletes prospektus tanulmányozása jóval komolyabb és realisabb benyomásokat kelt. Úgy látszik, hogy odaát a felnıttek továbbképzése tekintetében bevált. Az említett prospektust alkalmilag szívesen bemutatom a t. tagtársaknak.

kf.